

Історія розвитку науково-дослідної роботи Херсонського державного університету

Анотація:

Організація та розвиток науково-дослідної роботи в університеті міцно пов'язані з історією утворення і становлення нашого закладу. Вже у перші роки існування Херсонського інституту народної освіти (1921-1930 р.) викладачі і студенти виконували велику роботу по ліквідації неписьменності. Це важливе завдання проводилося на певній науковій основі, готувались і публікувались методичні посібники і матеріали. Зміст праці ХІНО у той час орієнтувався і планувався у двох основних напрямках:

- комуністичний дитячий рух;
- краєзнавство (організовувались екскурсії навчально-наукового характеру до Дніпробуду, Асканії-Нова, Криму).

Першою турботою колективу у ті далекі роки була комплектація кваліфікованими кадрами, які поряд з навчально-виховною діяльністю виконували наукові дослідження, видавали науково-методичні праці. У складі викладачів у цей період були 3 професори, 9 штатних, 16 позаштатних лекторів.

Спершу науковій роботі в інституті не надавали належного значення. Вважалося, що нею мають займатися, створені науково-дослідні кафедри. І все-таки викладачі ХІНО поєднували навчальну діяльність з науковою.

У 1925-1926 рр. вийшли перші «Записки Херсонського інституту народної освіти ім. Н.К.Крупської» у 2-х частинах і ювілейна збірка викладачів кафедри педагогіки Ярославенко С., Мудролюбов О., Федоровський К., присвячена сотій річниці з дня смерті Йоганна Песталоцці.

Головна увага приділялась і зміцненню матеріально-технічної бази інституту, були створені і функціонували 14 кабінетів, 7 лабораторій, педагогічний музей, майстерні для трудових процесів, стрілецький тир, бібліотека (34 тис. екземплярів книг).

В кінці 30-х рр. у Херсонському державному педагогічному інституті ім. Н.К.Крупської були створені зоологічний музей, агробіостанція та ботанічний сад на площі 14 гектарів, всі роботи проводилися студентами під керівництвом викладачів кафедри ботаніки. Інститут мав 4 факультети, 15 кафедр, 20 кабінетів і 7 лабораторій, проводилась підготовка аспірантів з математичного аналізу і методики математики.

Тривалий час єдиним професором в інституті був Д.Ф.Марковський (1896-1965 рр.), який закінчив у 1919 р. фізико-математичний факультет Одеського університету. З 1921 р. і до кінця свого життя він працював у нашому вузі, до війни очолював кафедру вищої математики та написав біля 100 наукових робіт. Завдяки Д.Ф.Марковському у навчальному плані інституту з'явилась нова дисципліна – космографія. Читання цього курсу наштовхнуло професора на думку про доцільність підтримки лекцій астрономічними спостереженнями. У 1939 р. у саду корпусу інституту асистентом професора Марковського І.В.Левінсоном був побудований невеликий астрономічний павільйон. У ньому встановили 2-дюймовий телескоп-рефрактор. Студенти фізико-математичного факультету виконували серйозні наукові дослідження в інститутській обсерваторії.

Активізувалася у вузі і наукова робота. Особливого розвитку вона набула в другій половині 30-х років, коли нарешті було відкинуто поширювану впродовж 18 років (1920-1938) неправильну за своєю суттю думку про те, що кафедри вищих навчальних закладів мають займатися тільки навчально-педагогічною діяльністю. Зрозуміло, без розгортання науково-дослідної роботи неможлива підготовка фахівців, науково-педагогічних кадрів на рівні вимог сучасної науки, підвищення їхньої кваліфікації. Ці завдання було нелегко виконувати, адже за сталінщини фактично розгромили гуманітарні науки, фізично знищили цвіт української історичної, філологічної, педагогічно-методичної думки.

Розгорнулася активна робота з підвищення наукового потенціалу викладачів. Велику увагу їй приділяли керівництво і громадські організації

вузу. З кожним роком дедалі більше викладачів включалося до наукової роботи.

Згідно наказу по інституту № 219 від 28.12.1940 р. 19 викладачів вузу повинні були протягом 1941 року скласти кандидатські іспити; старші викладачі: Боришполець Г.М., Мудролюбов О.В., Сергієнко А.С., Бурлака О.Я., Катинський М.В., Кривошей М.С., Предместніков І.Л. повинні були закінчити дисертаційні роботи на ступінь кандидата наук до 01.09.1941 року, а кандидати наук: професор Марковський Д.Ф., доценти Іваненко І.Д., Меламед Ю.І. – на ступінь доктора наук до 02. 1942 р.

Вагомим внеском у вітчизняну науку стали наукові праці, опубліковані викладачами інституту. Старший викладач Кривошей М.С. виконав науково-дослідну роботу: “Флора плавнів нижнього Дніпра”, старший викладач Насінник О.С. – “Українська література ХХ століття”, асистент кафедри ботаніки Кривченя Є.І. “Вивчення клубенькових бактерій арахісу”; асистент кафедри хімії Кравцов І.Б. “Вивчення нижнього Дніпра”, викладач кафедри математичного аналізу Воловник С.А. “Застосування диференціального методу до задач варіаційного числення”. Семен Абрамович вивчав область застосування математики у теорії артилерії. Він опублікував у “Артиллерейском журнале” 2 наукові праці: “Графический метод корректуры при стрельбе с односторонним наблюдением” і “Формулы для корректуры при помощи хеомограмм”. Воловник С.А. винайшов прилад “Полевой трансформатор” для стрільби по нерухомих та рухомих цілях у якості наочного приладу при навчанні у частих керівних органів середнього та молодшого складу.

Старший викладач кафедри української літератури Насінник О.С. написав підручник для вищої школи з історії української літератури, старший викладач кафедри географії Ястребов С.К. видав підручник “Картографія” для педагогічних інститутів. Завідувач кафедри ботаніки Сосін П.Є. – автор підручника з фізіології рослин, визначника грибів України.

У лютому 1940 р. в інституті зробили спробу підвести підсумки наукової діяльності в колі спеціалістів. З цією метою на факультеті мови та літератури було проведено наукову конференцію, на яку були запрошені завідувачі кафедр та викладачі української мови всіх педагогічних інститутів країни.

У 1940 р. вийшли «Наукові записки ХДПІ № 1» (тираж – 223 екземпляри).

Творча робота педагогічного колективу і студентів була перервана Великою Вітчизняною війною. Під час німецько-фашистської окупації Херсонський державний педагогічний інститут ім. Н.К.Крупської втратив все матеріально-навчальне обладнання спеціалізованих кабінетів, лабораторій, бібліотеку зі 100-тисячним фондом, їдальню, квартири для викладачів, гуртожитки. Загальний збиток, нанесений інституту, склав 12.704.721 крб. (з фінансового звіту інституту за 1944 рік).

У березні 1944 р., після визволення Херсонщини від німецько-фашистських загарбників, інститут відновив свою роботу. На п'ять факультетів повернулося всього 200 студентів з 2000 осіб, що навчалися до війни. З великим натхненням почали працювати викладачі і студенти на відбудові інституту. Долаючи великі труднощі і нестатки, в інституті було організовано 15 кафедр і відкрито 16 кабінетів, була налагоджена навчально-виховна та науково-дослідна робота.

У 1948 р. в інституті працювали студентські гуртки: педагогічний, історичний, географічний, літературознавчий, лінгвістичний, математичний, астрономічний, ботанічний і навіть гурток по вивченню творів Маркса-Енгельса-Леніна-Сталіна. В роботі наукових гуртків було задіяно понад 400 студентів. Діяльність гуртків не обмежувалася засіданнями та сесіями. Окремі з них (астрономічний, зоологічний, лінгвістичний, літературний, географічний) складали альбоми, карти, атласи, малювали картини, проводили експерименти. В цілому здобували не лише знання, але й уміння. У 1949 р. у нашому учбовому закладі було організовано студентське наукове

товариство, яке об'єднало всі попередньо створені гуртки, а також нові – радіотехнічний, психологічний, діалектологічний.

Діяльність студентів у гуртках сприяла підвищенню рівня самостійності і формувала вміння працювати з науковою літературою, спрямовувала на пошук нових досліджень.

Студенти українського відділення факультету мови та літератури під керівництвом старшого викладача Я.Д.Нагіна розгорнули наукову діяльність в напрямку збирання та опрацювання матеріалів для діалектологічного атласу говорів Херсонщини. Під час літнього відпочинку студенти зібрали необхідний матеріал в 20 населених пунктах області.

Студенти природничого факультету проводили науково-дослідну роботу на базі ботанічного саду та агробіостанції. Будівництво у 1955 р. теплиці створило умови для поліпшення науково-дослідної роботи. Створення тваринника при кафедрі зоології дало можливість вести дослідження над різними дрібними тваринами і мати необхідний матеріал для навчальної і науково-дослідної роботи. У 1948 р. студент фізико-математичного факультету Б.Шаганян реставрував збережений під час війни телескоп. Після закінчення інституту Шаганян був залишений на кафедрі і займався будівництвом нової обсерваторії. Це відбулося у 1958 р. За рекомендацією директора Одеської обсерваторії академіка В.П.Цесевича в інститутській обсерваторії розпочалися систематичні спостереження змінних зір, у яких активну участь брали студенти фізико-математичного факультету. У 1961 р. був придбаний достатньо великий за тих умов телескоп – рефрактор АВР-3, астрограф Мерця, вивезений згідно репарацій з Німеччини (Потсдамська обсерваторія). Новий телескоп дав можливість фотографувати небесні об'єкти і тим самим виконувати серйозні наукові дослідження, результатом яких став захист трьох кандидатських дисертацій – Б.Л.Шаганяном та його учнями С.К.Воцелко та А.Н.Шаповаловим, який згодом працював у Київському національному університеті ім. Т.Г.Шевченка і на головній астрономічній обсерваторії НАН України.

У 1967 р. вперше роботи студентів нашого вузу потрапили на республіканський конкурс наукових робіт, на якому робота студента Гузаря посіла II місце.

У 1970 р. в інституті була створена рада молодих вчених, а в 1972 р. – науково-дослідний сектор, які пожвавили роботу викладачів та студентів у цьому напрямі.

У 1975 р. з 2043 студентів інституту до наукової роботи було залучено 1500 осіб. На 18 кафедрах вузу в роботі гуртків брали участь 679 студентів. Команда інституту посіла 5 призових місць на республіканському турі олімпіади «Студент і науково-технічний прогрес».

За успіхи, досягнуті в організації науково-дослідної роботи студентів, природничий факультет було нагороджено Почесною Грамотою Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти УРСР та ЦК ЛКСМУ. Значно покращилися умови для науково-дослідної роботи з переходом у 1978 р. в новий корпус інституту, для якого було придбано навчально-дослідне та наукове обладнання на суму понад 150 тис. крб.

У 1980 р. у вузі було створено і діяло 35 наукових гуртків, в яких було зайнято 80 % студентів стаціонару, а вже у 1994 році в інституті працювало біля 80 наукових гуртків та проблемних груп, функціонували 3 студентських конструкторських бюро. Науково-дослідницька робота студентів здійснювалася у двох напрямках: науково-дослідна робота у навчальному процесі та науково-дослідна робота у позанавчальний час. Зростаючі потреби науки, техніки, виробництва, інтереси соціального і культурного процесу зумовили перетворення науково-дослідної роботи студентів у об'єктивну необхідність і закономірну особливість процесу вищої школи. Для ознайомлення студентів з методикою наукових досліджень з початку 90-х років у вузі читається курс «Основи наукових досліджень». Результатами науково-дослідної роботи студентів є курсові і дипломні роботи, наукові статті, виступи на конференціях, олімпіадах, що сприяє підготовці висококваліфікованих кадрів.

З 1990 по 1994 роки студентами разом з викладачами було опубліковано біля 250 робіт і захищено 1030 дипломних робіт. У 1996 році у науковій роботі брали участь 2500 студентів, працювало 50 гуртків та 31 проблемна група. Як результат цієї праці – студентами було опубліковано тільки в 1996 р. 17 наукових робіт, захищено 440 дипломних досліджень. Проводилися науково-практичні конференції студентів.

Протягом 1992-1996 років на базі інституту проводилася Всеукраїнська олімпіада з хімії. На цій олімпіаді студенти неодноразово виборювали призові місця.

Наукова діяльність студентів сприяла закріпленню теоретичних знань, отриманих при вивченні дисциплін навчального плану, розвивала високу вимогливість до себе, точність у роботі, наукову об'єктивність, якості майбутнього спеціаліста-вчителя, розширювала можливість отримання кожним студентом у стінах вузу навичок дослідника.

За 86 років свого існування університет підготував біля 45 тисяч фахівців, які працюють в Україні та за її межами. Серед них багато видатних вчених, це Г.С.Васецький – доктор філософських наук, колишній професор Московського університету ім. Ломоносова, М.Д.Білий – доктор біологічних наук, колишній професор Інституту зоології АН УРСР; К.А.Савченко – доктор фізико-математичних наук, колишній професор Одеського університету ім. Мечнікова, М.Д.Рижутін – колишній професор Української сільськогосподарської академії, Ю.М.Прокудін – завідувач кафедри ботаніки Харківського державного університету, С.П.Самійленко – доктор філологічних наук, професор Запорізького педінституту, О.М.Беляєв – вчений-методист, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України.

Через наукові студентські об'єднання, аспірантуру, докторантуру в науку та освіту увійшли більшість викладачів нашого університету, ректор, проректори, декани, завідувачі кафедрами.

Творчий потенціал науковців вузу залишається досить високим, як і прагнення молоді до наукової роботи. Не припиняється і процес оновлення наукових кадрів, зберігається наступність в розвитку наукових досліджень.

Бюлетень студентського наукового товариства // Студентський інформаційний збірник ХДУ – Випуск – 5. Видавництво ХДУ. – 2004 .-С.24-29